

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ БЛОГЕРІВ

CRIMINAL LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF BLOGGERS

Павлова О.С., аспірантка кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті досліджуються кримінальні правопорушення у сфері законної професійної діяльності з підготовки та поширення масової інформації. Встановлено, що розвиток кримінального законодавства України останнім часом щодо кримінально-правової охорони законної професійної діяльності у сфері підготовки та поширення масової інформації призвів до порушення системи норм Особливої частини КК. Так, змінами до КК від 14 травня 2015 року були запроваджені кримінально-правові норми, які передбачають кримінальні правопорушення вказаної групи. Утім, місце розташування цих норм у розділах XV та XVIII Особливої частини КК викликало у науковців обґрунтовану критику. Наступні зміни до КК від 4 лютого 2016 року також мають низку недоліків.

Виявлено, що законна професійна діяльність журналістів як об'єкт кримінально-правової охорони побудована навколо поняття «журналіст», тлумачення якого є проблемним. Нечіткість змісту цього поняття породжує проблеми правозастосування. Так, це поняття не охоплює усіх, хто так чи інакше займається журналістською діяльністю. Зокрема, згідно з чинним законодавством поняттям «журналіст» не охоплюються блогери, фото- та відеокореспонденти. Таким чином, ціла низка осіб, які займаються законною професійною діяльністю у сфері підготовки та поширення масової інформації не є потерпілими у кримінальних правопорушеннях у цій сфері.

Проаналізовано поняття блогера, правовий статус блогера, правове регулювання блогерської діяльності. Встановлено, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій передбачає виникнення нових суб'єктів відносин, що існують у мережі Інтернет, зокрема, нових медіа учасників. Доведено, що охоплення у соціальних мережах блогерів переважно перевищує аудиторію періодичного друкованого видання навіть міста-мільйонника. Встановлено, що традиційні медіа поступово втрачають популярність, а законодавство, що стосується ЗМІ, було прийняте два десятиліття тому, що свідчить про часткову неактуальність правового регулювання досліджуваних відносин. Доведено, що існує потреба правильного визначення правового статусу блогера та вдосконалення правового регулювання відносин, суб'єктом яких він є. Обґрунтовано, що при аналізі поняття «блогер» у контексті його правового регулювання в Україні варто звернути увагу на те, що цей термін законодавчо не закріплений у нашій державі, відтак питання, що пов'язані з діяльністю блогерів потребують законодавчого визначення. Обґрунтовано, що врегулювання правового статусу блогера в Україні на законодавчому рівні є важливим для забезпечення належного рівня захисту його прав та інтересів. Доведено, що в Україні блогерів до журналістів прирівняти складно, зважаючи на вузький підхід українського законодавства до визначення журналіста, відтак розширення значення поняття «журналіст» забезпечило б вищий рівень захисту блогерів у їх діяльності. Встановлено, що законодавство України допускає реєстрацію прізвища та імені особи як торговельної марки (як і щодо нікнейму), що є актуальним для блогерів, які мають так звані «особисті бренди» та хочуть захистити себе від протиправних посягань на нього. Обґрунтовано, що сторонам договору надання рекламних послуг для більш належного врегулювання їхніх відносин, окрім предмета договору, доцільно погоджувати ціну і строк (що, на нашу думку, є важливими для сторін), хоча законодавство цього не вимагає. Доведено, що блогерам під час провадження своєї діяльності слід враховувати норми законодавства щодо інтелектуальної власності, щодо укладення договорів надання рекламних послуг, щодо ідентифікації реклами у своєму блозі, щодо мови реклами, яку вони публікують, а також доцільно зареєструватися як фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності.

Ключові слова: блогер, блогерство, медіа, кримінальні правопорушення у сфері законної професійної діяльності журналістів, законна професійна діяльність у сфері підготовки та поширення масової інформації, журналіст.

The article examines criminal offenses in the field of legal professional activity in the preparation and dissemination of mass information. It has been established that the recent development of the criminal legislation of Ukraine regarding the criminal protection of legitimate professional activity in the field of preparation and distribution of mass information has led to the violation of the system of norms of the Special Part of the Criminal Code. Thus, the amendments to the Criminal Code dated May 14, 2015 introduced criminal law norms that provide for criminal offenses of the specified group. However, the location of these norms in Chapters XV and XVIII of the Special Part of the Criminal Code caused well-founded criticism among scientists. The following amendments to the Code of Criminal Procedure dated February 4, 2016 also have a number of shortcomings. It was revealed that the legal professional activity of journalists as an object of criminal law protection is built around the concept of "journalist", the interpretation of which is problematic. The vagueness of the content of this concept creates problems of law enforcement. Yes, this concept does not include everyone who is engaged in journalistic activities in one way or another. In particular, according to the current legislation, the term "journalist" does not include bloggers, photo and video correspondents. Thus, a number of persons engaged in legitimate professional activities in the field of preparation and dissemination of mass information are not victims of criminal offenses in this field.

It analyzes the notion of a blogger, the legal status of a blogger and the legal regulation of blogging activities. It has been established that the development of information and communication technologies involves the emergence of new subjects of Internet relations, in particular, new media participants. It has been proven that the coverage of bloggers in social networks mostly exceeds the audience of a million-plus city printed periodical. It has been established that the legislation concerning mass media was adopted two decades ago, which indicates the partial irrelevance of the legal regulation of the studied relations. It has been proven that there is a need to define the blogger's legal status properly. It is justified that when analyzing the concept of "blogger" in the context of its legal regulation in Ukraine, it is worth noting that this term is not legally enshrined in our country, therefore, issues related to the activities of bloggers require a legislative definition. It is substantiated that the regulation of a blogger's legal status in Ukraine at the legislative level is important to ensure the proper level of protection of his rights and interests. It has been proven that it is difficult to equate bloggers with journalists in Ukraine, given the narrow approach of Ukrainian legislation to the definition of a journalist, so expanding the meaning of the term "journalist" would provide a higher level of protection for bloggers' activities. It has been established that the legislation of Ukraine allows the registration of a person's surname and first name as a trademark (as well as a nickname), which is relevant for bloggers who have a so-called "personal brand" and want to protect themselves from illegal encroachments on it. It is justified that, in addition to the subject of the contract, it is advisable for the parties to the contract for the provision of advertising services to agree on the price and the term, although the law does not require this. It has been proven that bloggers should take into account the legal norms regarding intellectual property, the conclusion of contracts for the provision of advertising services, the identification of advertising in their blog, the language of advertising they publish, and it is also advisable to register as an individual – subject of entrepreneurship.

Key words: blogger, blogging, media, criminal offenses in the field of legal professional activity of journalists, legal professional activity in the field of preparation and distribution of mass information, journalist.

Вступ. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій передбачає виникнення нових суб'єктів відносин, що існують у мережі Інтернет, зокрема, нових медіа учасників. Так, з'явилося поняття «блогер», що з часом лише набирає популярності. Блогер – професія, уже не нова для України. Загалом ця діяльність передбачає ведення блогу, тобто розміщення в ньому відповідного контенту у вигляді записів, думок, а також аудіо- та відеоматеріалів.

Зараз охоплення аудиторії блогерів у соціальних мережах переважно перевищує аудиторію періодичного друкованого видання навіть міста-мільйонника. Традиційні медіа поступово відходять, а законодавство, що стосується ЗМІ, було прийняте два десятиліття тому, і це законодавство не встигає за розвитком суспільних відносин у інтернет-середовищі. У зв'язку з цим існує потреба правильного визначення правового статусу блогера та відповідно кримінально-правової охорони прав блогерів.

Відтак дане дослідження є актуальним для його здійснення в рамках цієї статті.

Стан дослідження. Правовий статус блогера були предметом поодиноких наукових досліджень, які не носили системного характеру. Серед наукових праць слід звернути уваги на дослідження таких науковців як Карпенко О., Кузнецова О. та інших. Водночас недосконале вітчизняне законодавство породжує багато дискусійних питань щодо кримінально-правової охорони прав блогерів як суб'єкта права, що зумовлює актуальність цього наукового дослідження. Питання у сфері кримінально-правової охорони у сфері журналістської діяльності досліджували у різні часи А. С. Бондарчук, І. О. Зінченко, С. Я. Лихова, І. Б. Медичкий, Є. О. Письменський, В. І. Павликівський, В. В. Шаблістий та інші.

Метою цієї статті є правовий аналіз положень законодавства України щодо правового статусу блогера та визначення кримінально-правової охорони прав блогерів.

Основний зміст. Юридичного закріплення поняття «блогер» та «блогерство» в українському законодавстві нема. Сьогодні це є недоліком законодавства України, оскільки є прикладом того, що правове регулювання не встигає за розвитком суспільних відносин у Інтернет-середовищі. Доцільно розпочати з права, закріпленого Конституцією України, на основі якого блогери і здійснюють свою діяльність. Адже стаття 34 закріплює, що «кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [1].

Також не можна не згадати про те, що частина 1 статті 5 Закону України «Про інформацію» закріплює, що «кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів» [4]. Таким чином, саме право на свободу слова та право на інформацію – ті, які є центральними у діяльності у сфері блогерства.

Відповідно до ст. 18 Загальної декларації прав людини, що була прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року, кожна людина має право на свободу думки. У ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року та набула чинності для України 11 вересня 1997 року, свобода вираження поглядів передбачена як одна з основних цінностей. Згідно зі ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого Організацією Об'єднаних Націй 16 грудня 1966 року, кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-

яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

Це право може бути реалізовано як безпосередньо особою – носієм цих прав, так і опосередковано – через діяльність засобів масової інформації. Право на свободу вираження поглядів й інформації, як зазначено у п. 1 Рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи 1506 (2001) «Свобода вираження поглядів й інформації в ЗМІ у Європі», нерозривно пов'язане з правом громадян бути обізнаними та є передумовою прийняття рішень на підставі доброї поінформованості. Можливість вільно висловлювати ідеї й думки заохочує до суспільного діалогу і, таким чином, стимулює розвиток демократичних процесів у суспільстві.

Права та свободи людини і громадянина є центральним інститутом сучасної правової держави. У зв'язку з цим у преамбулі Конституції України вказано, що Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей – прийняла цю Конституцію, зокрема дбаючи про забезпечення прав і свобод людини. Як згадувалось вище, згідно з ч. 1 ст. 34 Конституції кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

На думку Ю. В. Городецького, такі гарантії забезпечуються і шляхом встановлення кримінально-правових заборон. Законодавець визнав важливість правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, поставивши їх на перше місце у переліку завдань, які визначені для Кримінального кодексу України у ч. 1 ст. 1 цього документу [8, с. 147–148].

Щодо правового статусу блогера варто розмежувати поняття блогера та журналіста. Відповідно до статті 1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», журналіст – творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України [3]. Таким чином, різниця між блогерами та журналістами полягає в тому, що останні перебувають у певних відносинах із засобом масової інформації (ЗМІ), на відміну від блогера, що здійснює свою діяльність самостійно.

Водночас цікавим є те, що у примітці до статті 345-1 Кримінального кодексу України (КК України) зазначено, що під професійною діяльністю журналіста у цій статті та статтях 171, 347-1, 348-1 КК України слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет [2]. З цього приводу Касаційний кримінальний суд стверджує, що законодавець поклав на основу визначення цього поняття у КК України функціональний аспект професії журналіста, тобто статус журналіста пов'язується з діяльністю, яка має ознаки, зазначені у примітці до ст. 345-1 КК України, а не займаною посадою [6]. Попри це Я. В. Нечипорук вважає, що «... хоч діяльність блогера і полягає у збиранні і поширенні інформації у мережі Інтернет, однак ототожнювати блогерську діяльність з журналістською не варто, адже блогери здійснюють її не як професію, а скоріше реалізують право на інформацію таким чином» [11, с. 172–173].

На підтвердження такої позиції щодо того, що блогер не є журналістом, а є учасником інформаційних відносин, що займається збором та поширенням інформації, хочемо згадати про проект закону України від 03.02.2021 року

№ 5040, відповідно до якого запропоновано віднести до обставин, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, правопорушення вчинені з метою порушення права на інформацію (доповнення ст. 35 КУпАП). А в пояснювальній записці до законопроекту звертають увагу на те, що запропоноване стосується права на інформацію загалом, а не права на доступ до інформації. Нововведення пропонується для захисту прав журналістів, статус яких не вдалося довести в конкретній ситуації, а також інших учасників інформаційних відносин, яким перешкоджали в зборі/поширенні інформації (блогери тощо) [7]. Пропонується не прирівнювати блогерів до журналістів, однак забезпечувати їм належний рівень захисту права на інформацію.

Проблемним місцем українського законодавства була невизначеність статусу Інтернет-ЗМІ, відсутність згадки про блогерів, яких фактично можна вважати новими медіа учасниками. Однак, на виконання рекомендацій Єврокомісії, проблему відсутності законодавчого регулювання у сфері онлайн-медіа вирішує Закон України «Про медіа», від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. Варто відразу прояснити, що цей закон передбачає внесення термінологічних змін до цілої низки Законів України у зв'язку із заміною застарілого радянського терміну «засоби масової інформації» терміном «медіа» [5]. Аналізуючи Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX, можна зробити висновок, що пропонується вважати блогерів онлайн-медіа. Відповідно до статті першої Закону, «онлайн-медіа – медіа, що регулярно поширює інформацію у текстовій, аудіо, візуальній чи іншій формі у електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет на власному веб-сайті або власній сторінці на платформі спільного доступу до інформації, крім медіа, які віднесені цим Законом до аудіовізуальних медіа» [85]. Під поняттям «медіа» мають на увазі засіб поширення масової інформації у будь-якій формі, яке періодично чи регулярно виходить в світ під редакційним контролем та постійною назвою в якості індивідуалізуючої ознаки.

Отже, за цим Законом, складно прирівнювати блогерів до онлайн-медіа, оскільки в тому випадку вони мають відповідати вимогам до медіа: редакційний нагляд, регулярність, а це не може бути характеристикою кожного блогера. Більше того, відсутність модерації, тобто внутрішнього контролю за розміщенням контентом, вважають однією з ознак блогу [9, с. 136]. Цю характеристику блогів у літературі також обґрунтовують так: «Блоги привертають увагу аудиторії як безконтрольні, інтерактивні, швидкісні засоби масової комунікації. Адже, навіть, в Інтернет-ЗМІ є випускові редактори, які фільтрують інформацію» [10, с. 121].

Також варто додати, що блогер зможе зареєструватися як суб'єкт у сфері медіа і отримувати захист своєї професійної діяльності, про що свідчить припис частини 3 статті 63 вищезгаданого Закону: «Суб'єкти у сфері онлайн-медіа та платформи спільного доступу до відео можуть зареєструватися добровільно відповідно до вимог цього Закону» [5]. У такому випадку до блогера застосовувались би відповідні норми цього закону. Таким чином, після прийняття Закону України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX в цілому зможна говорити про правовий статус блогера як суб'єкта у сфері онлайн-медіа. У контексті дефініцій, запропонованих у Законі України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX,

блогери можуть підпадати під визначення медіа, а відео-блогери – під визначення аудіовізуальних медіа.

Блогер може добровільно зареєструватися як медіа і працювати та мати захист фактично як журналіст за ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста», ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста», ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника», а в абз. 1 ч. 2 ст. 375 КК «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» слова «чи в інших особистих інтересах» було замінено словами «в інших особистих інтересах чи з метою перешкодження законній професійній діяльності журналіста».

Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX дає змогу блогерам, які мають постійний контент у соціальних мережах, зареєструватися офіційно, але не вимагає робити це в обов'язковому порядку.

Платформи спільного доступу, точніше люди, які ведуть свої акаунти на платформі вільного доступу у Мережі, не будуть автоматично вважатися медіа. Як було зазначено вище, в Кримінальному кодексі України є статті, які захищають журналістів. Тоді це має бути добровільна реєстрація, але якщо просто щось постять в YouTube, Facebook час від часу – вони не є медіа. Більше того, є певні переваги для тих інтернет-сайтів, де люди зареєструються. Вони матимуть акредитацію, захист, до них не будь в будь-якому випадку застосовуватися форми блокування. Це добровільно, а є в цьому переваги.

Закон України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX передбачає добровільну реєстрацію онлайн-медіа (за винятком аудіовізуальних онлайн-медіа, які мають обов'язково реєструватися в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення). Але відповідальність за порушення Закону «Про медіа» нести-муть як зареєстровані, так і незареєстровані медіа.

Визначає, чи підпадають блогери під регулювання, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Якщо відеоблогер усе-таки підпадає під визначення «медіа», то він має обов'язково реєструватися в Нацраді, а за відсутність реєстрації передбачені санкції.

Висновки. Доведено, що юридичного закріплення поняття «блогер» та «блогерство» в українському законодавстві нема, а блогера можна визначити як іншого медіа учасника. Доведено, що діяльність блогера передбачає наявність статусу суб'єкта багатьох правовідносин. Так, блогерам, зокрема, слід враховувати норми законодавства щодо інтелектуальної власності, укладення договорів надання рекламних послуг, ідентифікації реклами у своєму блозі, мови реклами, яку вони публікують, реєстрації як суб'єктів підприємницької діяльності та ін. Обґрунтовано, що врегулювання правового статусу блогера в Україні на законодавчому рівні є важливим для забезпечення належного рівня захисту його прав та інтересів. Зазначено, що у контексті дефініцій, запропонованих у Законі України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX, блогери можуть підпадати під визначення медіа, а відео-блогери – під визначення аудіовізуальних медіа. Визначає, чи підпадають блогери під регулювання, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Якщо відеоблогер усе-таки підпадає під визначення «медіа», то він має обов'язково реєструватися в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення, а за відсутність реєстрації передбачені санкції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (із змінами).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (із змінами).
3. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 року № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (із змінами).
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (із змінами).
5. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-IX. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua> (із змінами).

6. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 214/4970/18 (провадження № 51-5467км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91089431>
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо забезпечення права на інформацію та захисту журналістської діяльності» від 03.02.2021 року № 5040. URL: <https://ips.ligazakon.net>
8. Гродецький Ю. В. Кримінально-правова охорона законної професійної діяльності у сфері підготовки та поширення масової інформації. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 146–172.
9. Карпенко О. І. Блогер як медіаособа. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2016. Вип. 22. С. 135–137. URL: <https://cutt.ly>
10. Кузнецова О. Ідентичність блога і ЗМІ. *Теле- та радіожурналістика*. 2013. Вип. 12. С. 117–123. URL: <http://prima.lnu.edu.ua>
11. Нечипорук Я. В. Правовий статус блогера. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 172–176. URL: <https://doi.org>